

Nan Dahlkild, Lektor, Phd, Institut for kommunikation, sektion ABM, Københavns universitet, Danmark, cwn520@hum.ku.dk

Book review:

Biblioteksgeografien

Biblioteksgeografien. (2022). En antologi om biblioteksvæsenet og biblioteksforskning. Red. av Roger Blomgren, Katarina Michnik och Johan Sundeen. Lund, Studentlitteratur, ISBN 9789144159485, 418 p.

Allerførst er der grund til at ønske svenske biblioteksstuderende og professionelle inden for biblioteksvæsenet til lykke med denne antologi med dens brede overblik over det svenske bibliotekssystem. Allerede titlen og omslaget giver indtryk af formålet at kortlægge de mange forskellige svenske bibliotekstyper og deres lokalisering og baggrund.

Den store gruppe af bidragydere er bredt sammensat med mange forskellige baggrunde fra både forskning, undervisning og praksisverden. Det gælder også de tre redaktører: Roger Blomgren, der er professor i biblioteks- og informationsvidenskab ved Högskolan i Borås, Katarina Michnik, der er bibliotekar ved Göteborgs universitetsbibliotek og Johan Sundeen, der er docent i idé- og lærdomshistorie ved Högskolan i Borås.

Bogens bredde fremhæves ligeledes i redaktørernes forord. Formålet er ikke at blot at præsentere en eller to bibliotekstyper, men hele ti typer og forbinde præsentationen med et overordnet perspektiv på både biblioteksvæsen og biblioteksforskning. Bogen har både humanistiske og samfundsvidenskabelige tilgange.

Katarina Michnick indleder bogen med et kapitel om biblioteksbegrebet: Hvad er et bibliotek? Efter at have taget udgangspunkt i den klassiske definition som opbevaringsrum for bøger – sammenkædningen af biblion og theke - opererer hun med seks varianter: Biblioteket som bygning, som rum, som samling, som funktioner, som arbejdsværktøj og som den bredeste variant de værdier, som biblioteket hviler på eller bidrager til. Som introduktionsbog er det naturligvis begrænset, hvor dybt den kan gå ind i diskussioner og definitioner af disse varianter – og den epokegørende udvikling fra de ofte små lukkede rum og samlinger til de store spektakulære metropolbiblioteker og den digitale udvikling af biblioteket uden fysiske grænser.

Den fysiske biblioteksbygning er dog stadig med i billedet. Der henvises til Krister Johannessons afhandling I främsta rummet, hvor han understreger bygningens betydning for brugen af den – og betydningen af de bagvedliggende intentioner. Interessant er Katarina Michnicks fokusering på det grønne bibliotek. Med et godt udblik til den internationale litteratur redegøres der for bæredygtige ambitioner for nye biblioteksbyggerier: "green libraries are more than just buildings". Både rum, samlinger og funktioner har udviklet sig op gennem bibliotekshistorien og ikke mindst med den digitale udvikling. I teksten undersøges især udviklingen af biblioteket som mødested. Der refereres til den amerikanske sociolog Ray Oldenburgs begreb "det tredje sted" som stedet mellem hjem og arbejde. Betydningen af biblioteket som frirum kunne have været uddybet – måske endda bibliotekets utopiske karakter, hvis man tager de grundlæggende værdier alvorligt uden begrænsninger. Et spændende aspekt af personalets rolle i biblioteket som frirum kunne være inddraget i forbindelse med sociologen Karls Mannheims begreb "fritsvævende intelligens". En henvisning til den engelske Comedia-gruppens undersøgelser i Libraries in a World of Cultural Change havde ikke været af vejen i forhold til biblioteker som arbejdsværktøj og værdier. Et centralt begreb for denne gruppe er "libraryness", som bl.a. indbefatter bibliotekets betydning som offentligt demokratisk rum uden begrænsninger af viden: "the right to know".

Bogens andet kapitel af Kerstin Rydbeck handler om bibliotekslovgivningen som styringsinstrument. Sverige fik først en egentlig bibliotekslov i 1997 i modsætning til Danmark og Norge, der fik bibliotekslove i henholdsvis 1920 og 1935. Til gengæld styrede staten gennem bidragsordninger med krav til bibliotekerne, f.eks. om formålstjenlige lokaler og åbenhed og tilgængelighed bl.a. i forhold til de mange biblioteker, drevet af de svenske "folkrorelser". Den nuværende lov understreger bibliotekernes betydning i et demokratisk samfund gennem fri adgang til information og litteratur med ansvar for styrkelse af informations- og mediekompetencer. Desuden inddrager Kerstin Rydbeck Unesco's biblioteksmanifest og det internationale samarbejde gennem IFLA. Kapitlet rundes af med bibliotekernes mange aktuelle opgaver og emner: lokale og regionale biblioteksplaner, biblioteksstatistik, pligtaflevering, ophavsret og databeskyttelse.

I det tredje kapitel Från Ansgar til Valfrid er emnet den svenske bibliotekshistorie. Her lægger Johan Sundeen hovedvægten på historien frem til folkebibliotekernes grundlæggelse, da deres nyere historie er omtalt i flere andre kapitler. Bogen kom til Sverige med kirken, og de første middelalderlige biblioteker blev grundlagt i kirker og klostre. Senere kom universiteterne og private bogsamlere til. Med reformationen mindskedes kirkens dominans, og fyrster og adelige trådte i højere grad i karakter som bogsamlere. I stormagtstiden nåede de kongelige bogsamlinger et højdepunkt under dronning Kristina. Med udblik til Jürgen Habermas' begreb borgerlig offentlighed redegøres der for oplysningstidens nye dannelsesidealer med læseselskaber, boglader og flere offentlige biblioteker. Den historiske fremstilling rundes af med folkebibliotekernes grundlæggelse omkring forrige århundredskifte. Her understreges betydningen af Valfrid Palmgrens rejse til Amerika, hvor hun blev inspireret af public libraries, åbne hylder og børnebiblioteker.

De tre første kapitler udgør bogens "metatekst", som har som mål at give læseren indsigt i grundlæggende begreber samt overblik over styring og historie. De følgende ti kapitler retter sig mod hver sin bibliotekstype.

De svenske folkebiblioteker er emne for kapitlerne 4, 5 og 6: Som idé og praktik, virksomhed for og med børn samt den regionale biblioteksvirksomhed. I kapitel 4 fortsættes fortællingen om de svenske folkebiblioteker, deres diskurser, de sociale og politiske strømninger, den kulturpolitiske baggrund og ikke mindst den voksende betydning som mødested. Udviklingen viser folkebibliotekerne som grænseoverskridende institution. Også i kapitel 5 om børnebiblioteker – for og med børn – understreges bibliotekets rolle som frirum: som børnenes tredje sted og børnebibliotekaren som en

tredje voksen. Formidlingen er ikke til børn, men sammen med børn. Kapitlet er præget af indlevelse i børns vilkår med blik for forskellige aldersgruppers læsning og interesser. Vigtig er den gode samtale og læselysten. Kapitel 6 redegør for den regionale planlægnings- og udviklingsvirksomhed som et niveau mellem stat og kommuner, som næppe opleves af den almindelige biblioteksbruger: "För invånarna är den regionale biblioteksvirksomheten för det mesta osynlig."

Kapitel 7 handler om biblioteker på sygehuse og medicinske biblioteker. Mens bibliotekerne på sygehuse i begyndelsen af 1800 nærmest var folkebiblioteker for patienterne, har de i nutiden i højere grad karakter af virksomhedsbiblioteker for de ansatte, selv om de også stadig har et alment formål. Denne faglige vægtning præger også kapitlets faglige indhold.

I kapitlerne 8 og 9 behandles Kunglika Biblioteket og Bernadottebiblioteket, som begge har bevarende opgaver. Kunglika Biblioteket blev formelt Sveriges nationalbibliotek i 1877, tæt forbundet med pligtafleveringen. Til opgaverne hører udarbejdelsen af en national biblioteksstrategi. Også uddelingen af ISBN-koder hører under biblioteket. Det har mange og store historiske baserede samlinger, og det har en omfattende udstillingsvirksomhed. Bernadottebiblioteket med beliggenhed i Stockholms Slots "biblioteksfløj" råder som kongeligt biblioteksmuseum ligeledes over store historiske samlinger. Det har både museale og forskningsmæssige funktioner.

Kapitlerne 10 og 11 fokuserer på biblioteker på læreanstalter og skoler. Læreanstaltnes biblioteker er mange og forskellige fra de store universitetsbiblioteker til biblioteker ved mindre læreanstalter. Desuden varierer deres indhold ligesom læreanstaltnes forskellige uddannelser. Kapitlet slutter med at henvende sig direkte "til dig" som studerende og kommende professionel. Kapitlet om skolebiblioteker har mere direkte "för demokrati, lärande og kultur" i overskriften.

I kapitel 12 redegøres der for de mange forskellige offentlige og private specialbiblioteker som rigsdagsbiblioteket, biblioteker for arkiver og museer, Nobelbiblioteket og mange institutioners og organisationers biblioteker med særlige målgrupper, samlinger og klassifikationssystemer. Mange trues af afvikling og nedlæggelse, men kapitlet slutter med at forsvare deres unikke informationer og samlinger, som ikke er tilgængelige andre steder.

Kapitel 13 koncentrerer sig om virksomhedsbiblioteker, som har den særlige opgave at dokumentere deres lønsomhed i forhold til virksomhedernes produktion. Kapitlet fokuserer på tre brancher: Industri, levnedsmidler og kundskabsvirksomheder.

Bogen har som undervisningsmateriale et stærkt fokus på bibliotekerne som institutioner og deres professionelt uddannede personale. Brugerne indgår naturligvis som målgruppe i bibliotekernes praksisfelt, især for børnenes vedkommende, men målsætningen om demokratisk formidling til alle kunne være konkretiseret: Hvordan lever bibliotekaren sig ind i forskellige brugergruppers behov, især i folkebibliotekerne og i de små afdelinger? Hvordan opstår den gode dialog og formidling? Hvordan fastholdes betydningen af nærværende personale i tider med rationalisering?

Det fysiske biblioteksrumets betydning og fortsatte eksistens understreges og udfoldes. Både jeg selv som dansk anmelder og sandsynligvis også svenske biblioteksstuderende ville dog have glæde af nogle eksempler: Hvor er det lykkedes at skabe gode biblioteksrum, som øger bibliotekets attraktion og brugsværdi, og som kan tjene som fremtidige forbilleder? Er der biblioteksrum, der nærmer sig det tredje sted? Hvilke biblioteksbygninger er i sig selv en del af kulturarven som Det Dicksonske Bibliotek som biblioteksslot i Göteborg og Stockholms Stadsbibliotek som videnstempel, tegnet af Gunnar Asplund i mellemkrigstiden og arkitektur af verdensklasse? Der kunne hentes eksempler på nyere svensk biblioteksarkitektur i Dan Hallemar og Bert Leanderssons bog Folkbiblioteket fra 2022.

Er der fælles træk i bibliotekernes arkitektur og indretning, som afspejler årtusindskiftets kulturpolitik og kulturformidling? Det er f.eks. interessant, at det nye stadsbibliotek i Jönköping har fælles indgang sammen med byens arkiv og museum.

I bogens undertitel En antologi om biblioteksvæsenet och biblioteksforskning sideordnes de to begreber. Det kan ikke helt siges om bogens indhold. Selv om forskning omtales flere steder undervejs, bl.a. i forbindelse med forskningsbibliotekerne, er biblioteksvæsenet som institution så afgjort hovedemnet. At forskning optræder i undertitlen, må skyldes ønsket om at markere betydningen af forskning som felt, men der savnes en overordnet redegørelse for organiseringen og publiceringen af svensk biblioteksforskning: Hvilke fonde bidrager, hvor publiceres der, hvordan er forholdet mellem forskning, uddannelse og væsen, internationalt samarbejde? Måske endda perspektiver for fremtidig forskning?

Bogen er uden billeder. Kun en enkelt model over bogens kortlægning med akserne offentlig/privat og central/lokal har fundet vej til siderne. For en dedikeret billedredaktør virker det som et savn, og et velvalgt billedmateriale kunne have øget bogens pædagogiske og formidlingsmæssige værdi. En klassisk indvending er savnet af et register.

I relation til f.eks. den danske udvikling af både biblioteker, biblioteksorganisationer og biblioteksuddannelser repræsenterer bogen en bemærkelsesværdig kontinuitet. Den fastholder biblioteksvæsenet som en institution med veldefinerede opgaver og funktioner – trods udfordringer og spørgsmål.

Det er dens kvalitet – men måske også dens svaghed? Jeg vil ikke trække de indledende lykønskninger tilbage, men i forhold til kriserne i bibliotekssystemer andre steder i verden kunne bogen fortjene et afsluttende kapitel om fremtidige udfordringer til forskellige typer af biblioteker i relation til digitalisering og medieudvikling. Forholdet til andre kulturelle institutioner kunne være nævnt eller skitseret – i hvert fald deres eksistens. ABM-området omfatter både arkiver, biblioteker og museer med forskellige opgaver, men med overordnede ligheder som kulturformidlende institutioner. Fremtidige samarbejdsmuligheder kunne være diskuteret.

Bibliotekernes udfordringer nævnes i mange kapitler, men sættes ikke på begreb: Der er biblioteker, som ikke længere definerer sig som biblioteker, men som informationscentre eller kulturhuse med et professionelt personale, som ikke længere kalder sig bibliotekarere. Tilsvarende ændrer uddannelserne karakter og de professionelle organisationer skifter navn eller fusionerer. Har begrebet "libraryness" stadig betydning? Er "library spirit" historie – hvis begrebet i det hele taget stadig kendes?

Forandringerne er ikke nødvendigvis et problem, hvis de svarer til ændret brug og nye behov, men værd at reflektere, som det gøres i de afsluttende spørgsmål i det første kapitel: "Hur förstår du bibliotek? Vad er ett bibliotek enligt dig? När upphör ett bibliotek att vara ett bibliotek? Och med vilka argument? Vad händer när olika förståelser av bibliotek krockar? Hur vill du att de biblioteksanvändare som du kommer att möta som bibliotekarie ska se på och förstå bibliotek?"